

Nr 203.

Av herr **Hagberg** i Luleå m. fl., i anledning av *Kungl. Maj:ts proposition, nr 57, med förslag till förordning rörande förbud mot befordran av vissa periodiska skrifter med statliga trafikmedel m. m.*

I regeringens proposition nr 57 föreslås, att post och järnväg inte skall få distribuera sådana skrifter, som »vid upprepade tillfällen» i tryckfrihetsåtal »förklarats brottsliga» eller där »indragning av skriften» skett. Detta distributionsförbud skall utfärdas för en tid av högst sex månader i sänder men får inte avse skrifter, som före den 1 september drabbats av nämnda straffåtgärder. Med denna något invecklade omskrivning har regeringen undvikit att ange, att den för det första menar de kommunistiska tidningarna *Ny Dag* och *Arbetar-Tidningen* och att den därefter för det andra inte menar några *icke* kommunistiska publikationer. Eftersom adressen för denna *Lex Ny Dag* är så tydligt angiven, tillåter vi oss att längre fram närmare ingå på frågan i vad mån nämnda publikationer förbrutit sig.

Det är en sedan gammalt praktiserad metod, att tillskriva oppositionen mot en regim de mest tvivelaktiga motiv och syften. Särskilt söker man utnyttja medborgarnas nationella känslor och utpeka opponenter som landets fiende. Så har skett i alla länder och vid de mest skiftande tidpunkter. På samma sätt söker man av föregiven omtanke om den inre ordningen framställa oppositionen mot en av de maktägande förd politik som riktande sig mot den grundlagsfästa ordningen.

I regeringens förslag raseras grundlagen på en väsentlig punkt under den föregivna motiveringen att man skall skydda samhällsordningen. Grundlagen garanterar tryckfriheten. Enligt tryckfrihetsordningen skall inga hinder för handeln med tryckta skrifter få finnas, annat än om skrifter är belagd med kvarstad eller beslag eller om den indragits efter att ha påträffats vid något militärt förband och icke får säljas. Genom regeringsförslaget skulle transporten av dessa skrifter ut till »handeln» förhindras. Detta måste ovillkorligen strida mot grundlagens anda, ty ett lagfästade av rätten att i handel utbjuda skrift blir ju illusoriskt om inte skriften får föras ut i handeln.

Justitieministern försöker emellertid advocera bort denna enkla och logiska slutsats med följande:

»Med hänsyn till omständigheterna vid tryckfrihetsförordningens tillkomst torde vidare med bestämmelsen om förbud för den offentliga makten att i

förväg hindra skrifts utgivning endast avses ordningsmakten och rättsväsendet samt regeringen, i dess funktion såsom högsta myndighet inom detta område. Hit höra sålunda ej åtgärder som vidtagas exempelvis av kommunikationsverken.»

Här ger alltså justitieministern regeringen en alldeles utomordentlig position, enligt vilken dess högra hand ej behöver ha reda på vad dess vänstra gör, enligt vilken regeringen i en ställning har att slå vakt om en lag och i en annan att kringgå, ja trotsa samma lag. Ty regeringen, som enligt justitieministerns uttolkning av tryckfrihetslagen icke har rätt »att i förväg hindra skrifts utgivning», som vidare har skyldighet att som högsta rättsvårdande myndighet värna om lagen, den enskildes rätt och den grundlagsfästa ordningen, skulle alltså i egenskap av samtidig högsta chef för post och järnväg kunna »i förväg hindra skrifts utgivande». Det blir nämligen regeringen, som kommer att fatta det slutliga beslutet, huruvida post och järnväg skall vägra befordra en skrift som regeringen ogillar. Bevisar inte detta både det grundlagsvidriga och det juridiskt monstruösa i hela det av regeringen utarbetade förslaget?

Man har som huvudmotivering för det uppseendeväckande förslaget framhållit regeringens svårigheter att övertyga främmande makter om dess vilja till fullständig neutralitet i det nuvarande kriget!? Med samma motivering har den senaste tidens ingripande, i huvudsak mot den kommunistiska pressen, skett.

En talare använde i anledning härav i remissdebatten uttrycket »indragningsmaktens renässans». Mot detta replikerade justitieministern:

»Det är verkligen en enastående frigjordhet från alla juridiska begrepp, som kommer till uttryck i en sådan visserligen verkningsfull, men dock låt mig säga vilseledande formulering. Ty det finns ingen indragningsmakt enligt grundlagen, nu för tiden. Indragningsmakten bestod däri, att den hindrade en tidning från att komma ut. Det är nu inte alls tal om någonting sådant.»

Det är möjligt, att justitieministern menade vad han sade under remissdebatten. Det förslag han nu framlagt är emellertid till sitt syfte just det, som justitieministern tillbakavisade såsom avsikt under remissdebatten. Ty ett beslut om transportförbud för en daglig tidning av Ny Dags karaktär innebär ju ett så oerhört ekonomiskt och transporttekniskt slag, att syftet måste vara att tidningen i realiteten inte skall ha någon större nytta av att den ändå får tryckas i fortsättningen.

I första kammarens remissdebatt anförde justitieministern vidare, att tryckfrihetslagen förbjuder smädelser mot främmande makter och deras överhuvud och att regeringen beivrar sådana smädelser. I intet av åtalen mot kommunistiska tidningar kan åberopas en smädelse mot något lands statsöverhuvud. Lika litet kan åtalen sägas vara stödda på smädelser mot något särskilt land. Här bör emellertid inskjutas, att bestämmelsen om för-

hållandet till främmande makter inte kommit till användning på över 100 år och att ur juridisk synpunkt en dylik lag inte längre anses vara i funktion.

Ingen bestrider att rätten att i tryckt skrift säga och propagera sin mening är en väsentlig del av den svenska grundlagen. Regeringens förslag kränker därför både grundlagens text och i ändå högre grad grundlagens anda. Det kringgår den grundlagsenligt fastställda ordningen, enligt vilken åtgärder, som avser att förändra grundlagen, måste beslutas av tvenne riksdagar, med ett val emellan. Regeringsförslaget är alltså lika grundlagsvidrigt som det är antidemokratiskt.

Antagligen i känslan av att motiveringen var otillräcklig för det grundlagsvidriga förslaget anges också som motiv, att skrift sökt »undergräva krigslydnaden» eller om den åsyftat »att förbereda samhällsordningens omstörtande med hjälp av främmande makt eller eljest med våldsamma medel». Eftersom propositionen själv fastslår, att man vid bedömandet härav inte får gå längre tillbaka än till den 1 september föregående år, kan vi utan tvekan fastslå, att från kommunistisk press inte kan utletas ett enda exempel på strävan att »undergräva krigslydnaden». Det har funnits så mycket mindre anledning att skapa några svårigheter för upprätthållandet av krigslydnaden, eftersom den kommunistiska pressen är ense med den officiellt angivna uppgiften för neutralitetsvakten, nämligen att bevara freden och självständigheten och skydda neutraliteten.

Under samma tid skall man förgäves i den kommunistiska pressen finna uppmaningar eller tendenser att »förbereda samhällsordningens omstörtande med hjälp av främmande makt». Det är under alla förhållanden ett axiom, att från kommunistiskt håll icke riktats ett hot mot det *demokratiska* i det svenska styrelseskicket. Detta hot riktas för närvarande från annat håll. Som ett exempel på vad som i detta avseende får passera tillåta vi oss anföra Svenska Dagbladets ledande artikel av den 20 februari. Där säges bland annat:

»Varje försök från denna riksdags sida att spela något slags mentor gentemot allmänna opinionen måste öka farhågorna hos de varma och övertygade anhängarna av det fria folkstyret, som befarar vådliga följder för dettas framtid, om icke riksdagen själv börjar besinna att den överlevat sig själv och i sin nuvarande partibundna gestaltning icke längre är en trogen avspiegling av folkviljan.»

Denna propaganda är icke endast kränkande och nedsättande för folkstyrets organ, riksdagen; i inlindad form är den också en direkt hotelse. I en debatt i första kammaren den 21 februari karakteriserade vidare folkpartiledaren herr Sam Larsson de verkliga angriparna av »samhällsordningen». Han sade bland annat:

»Det finns emellertid grupper som föregiva sig företräda den allmänna opinionen och som anse sig vara en riktigare avspiegling av folkviljan än riksdagen. Dessa fordra nu högljutt att få bestämma landets utrikespoli-

tiska kurs. Förstår man verkligen på vilka farliga vägar man här är inne? Landets regering vill man frändöma förmågan att förstå rikets sannskyldiga väl, kanske också viljan att tjäna rikets intressen. Om riksdagen förklarar man, att den överlevat sig själv och i sin nuvarande partibundna gestaltning icke längre är en trogen avspegling av folkviljan. Vore det riktigt skulle vårt land nu sakna lagliga organ att vårda rikets arv. Det skulle vara opinionsstämningarna ute på möten som skulle bestämma vår utrikespolitik. Oansvariga kommittéer och sammanslutningar skulle vara de enda verkligt befullmäktigade representanterna för folkviljan i Sverige. Förstår man inte att det bär hån mot anarki och upplösning av hela vårt fäderneärvda lagssamhälle, om man fortsätter på dessa vägar? Sveriges riksdag får icke låta sig skjutas åt sidan av aldrig så pockande friskaror.»

Alla veta att det var mot krigsaktivisterna herr Larsson riktade sig i detta anförande. Och dessa äro inte att finna inom den kommunistiska rörelsen utan i de kretsar, där man gärna talar högt om sitt patriotiska sinnelag. Mot dessa vore skyddsåtgärder nödvändiga, men i verkligheten vidtager man åtgärder för att understödja dessa äventyrliga och landsförrädiska krafter. Vi anse det i detta ögonblick inte vara nödvändigt att närmare ingå på vår ställning till de nuvarande egendomsförhållandena och den politik, som vi anse vara nödvändig för att skapa förnuftigare sådana. Detta är känt av alla och har inte med den aktuella frågan att skaffa.

Det är en vitt spridd villfarelse, medvetet odlad på vissa håll, att den kommunistiska rörelsen skulle »med utländsk hjälp», d. v. s. med röda arméns understöd, söka förverkliga sina idéer, och man tror sig ha funnit exemplet härpå i Finland. Men Finland utgör icke något sådant exempel. Den finsk-ryska konflikten är resultatet av djupgående meningsskiljaktigheter mellan de tvenne staterna. Från Sovjetunionens sida har aldrig ifrågasatts att beröva Finland dess suveränitet, tvärtom har i uppgörelsen med Kuusinenregeringen vidsträckta förbindelser i detta avseende givits och Finland med ett nära tjugo gånger så stort område kompenserats för de fyra tusen kvadratkilometer detta land skulle avstå på Karelska näset och den flott- och flygbas det skulle arrendera ut på Hangö till Sovjetunionen. Det har inte från något håll förnekats, att Sovjetunionens krav om skydd för Leningrad och säkerhet för att Finska viken inte skulle utnyttjas i krigsföretag mot nämnda land voro försvarliga. Diskussionen i Sverige har i stället rört sig om huruvida de av Sovjetunionen till Finland föreslagna åtgärderna voro nödvändiga med hänsyn till Finlands politik, och man har hävdat att Finlands nordiska orientering utgjorde en garanti mot att detta land skulle invecklas i en stormaktskombination mot Sovjetunionen. Den inre svenska meningsskiljaktigheten i denna fråga rör sig alltså om Sovjets misstro mot Finland var obefogad eller om den var välgrundad. Det är orimligt att den ena uppfattningens anhängare skola intaga någon moralisk attityd mot den andra av detta skäl och utnyttja de statliga maktmedlen för att tysta opinionen.

Men, invänder man, Terijokiregeringens bildande utgjorde ett hugg i ryggen på Finlands s. k. lagliga regering, och dess tillkomst möjliggjordes av att det fanns ett — visserligen illegalt men dock — kommunistiskt parti. Som bekant skedde en omedelbar finsk regeringsombildning vid krigsutbrottet, då de mest utsatta — statsministern och utrikesministern — utbyttes mot nya män. Denna ombildning avsåg att lägga grunden för nya förhandlingar och för att reparera den skada som bringats genom avbrytandet av de tidigare och det som sedan följde. Denna anordning var *det enda*, som gjordes för att ställa allt till rätta. Den var uppenbarligen otillräcklig. För dem som ville undvika krigets olycksaliga verkningar återstod alltså blott att ställa på sidan alla de män, som lett Finland under den senaste tiden, vilka uppenbarligen inte hade vilja eller förmåga att åstadkomma en vänskaplig reglering av tvistefrågorna, och i spetsen för Finland placera män, som kunde göra detta. Det var vad som skedde med Terijokiregeringen, och den åstadkom genast en uppgörelse. När år 1809 en skara män avsatte den dåvarande svenske konungen Gustav IV och skapade en ny dynasti och den nuvarande grundlagen, *vilken handling historien fullt rättfärdigat*, så skedde detta därför att det inte fanns någon annan väg för att vinna fred och lotsa landet ut ur det äventyrliga tillstånd i vilket det förts av en övermodig och oduglig regim. Detta tillfälle i Sveriges historia bildar en historisk motsvarighet till vad som skett i Finland. Därjämte finns det icke någon europeisk regim som inte djupast sett är resultatet av åtgärder riktade mot en tidigare regim och ofta i samband med krig och utrikespolitiska äventyr.

Det är alltså i samband med konflikten i Finland i dag icke fråga om att utbreda kommunismen och upprätta sovjetsystemet. Terijokiregeringen betraktar sig själv endast som medlet att föra landet ut ur kriget, bevara dess självständighet och återuppbygga detsamma på den fria, demokratiska folkrepublikens grundval. För kommunisterna i alla länder gäller i full utsträckning den gamla marxistiska regeln: »Arbetarklassens befrielse måste vara dess eget verk.»

Det är följaktligen uteslutet att förnuftiga människor skulle bedöma problemet på det sätt, som framskyntat i pressdebatten och härovan berörts. Kvar står som den väsentliga slutsatsen, att det gäller att anskaffa nya maktmedel för att tysta en i fullt lagliga och demokratiska former driven opposition mot regeringens politik i vissa viktiga frågor.

Låt oss här med några ord ingå på de statliga åtgärder som hittills vidtagits mot kommunistiska tidningar. Det första kvarstadsbeslutet och tryckfrihetsåtalet erhöll dessa tidningar, därför att de, rent nyhetsmässigt och i informationssyfte, införde en deklARATION från Finlands kommunistiska parti. I denna deklARATION förklarade partiet vilka åtgärder som skulle genomföras i Finland, när konflikten med Sovjetunionen slutligt reglerats. Bland nämnda åtgärder kan nämnas, att storjordbrukens jord skulle styckas

och fördelas bland jordfattiga bönder, att banker och industriföretag skulle underställas statens *kontroll*, att småföretagare skulle erhålla visst statligt stöd samt att åtta timmars arbetsdag, tolv dagars årlig semester jämte en del andra sociala reformer skulle genomföras för arbetarna. På utrikespolitikens område fastslogs som principer: vänskap med Sovjetunionen och alla grannländer, fred, och en överenskommelse varigenom det av karelare bebodda området i Sovjetunionen skulle tillföras den nya, fria, oavhängiga, demokratiska finska folkrepubliken, vars regering skulle sammansättas ur de skilda klasser och folkgrupper, som ville medverka i genomförandet av ett sådant program. Därjämte innehöll deklarationen vissa angrepp på den s. k. Rytiregeringens män. För detta nyhetsmeddelande dömdes de båda tidningarnas ansvarige till två månaders fängelse vardera. Samma artikel publicerades i borgerlig press utan att föranleda vare sig åtal eller beslag!

Enligt vår mening införde man därmed en *ny* praxis. Som exempel kan anföras att när den tyske rikskanslern på hösten 1938 höll sitt tal mot den tjeckoslovakiska republikens president, Eduard Benesj, var detta inmängt med synnerligen långtgående personligen kränkande uttryck mot Benesj. Tidningarnas telegrambyrå vidarebefordrade detta tal till den svenska pressen, jämte de nämnda personliga angreppen, pressen publicerade detsamma utan putsningar eller avslipningar, och något åtal var det aldrig tal om. Tidningsmannens synpunkt på denna fråga var ungefär följande: De personliga utfallen tjänade i detta fall som en barometer över hur allvarlig krisen blivit, varför ett strykande av de personliga angreppen skulle försvaga för allmänheten bilden av de faktiska motsättningarna och därmed om krisens hela omfattning. Denna motivering accepterades.

Men samma motivering kan med fullt fog anföras för att de kommunistiska tidningarna inte bara införde programpunkterna utan även karaktéristiken av den regering, som Finlands kommunistiska parti bekämpar. Ty dessa s. k. personliga utfall spelade en roll för att mäta djupet av de motsättningar, som består mellan den s. k. Rytiregeringen och Kuusinenregeringen. Domstolsutslagen visar emellertid, att vad som ansågs helt i sin ordning det ena tillfället betraktades som brottsligt vid det andra.

Man kan här inte resa invändningen att det var mindre »fara för rikets säkerhet» eller kunde »skada rikets förhållande till främmande makt» i det förra fallet än i det senare. Ty den tjeckoslovakiska republiken ansågs vid det tillfället vara en särdeles betydelsefull medlem av folkförbundet och hade garanterats stöd av tre europeiska stormakter mot ett tyskt angrepp. Faran för ett fientligt skrivsätt mot Tjeckoslovakien borde alltså ha varit åtskilligt större än faran av ett fientligt skrivsätt mot det officiella Finland. Med allt fog kan man därför fastställa att de nämnda åtalen och domarna mot de kommunistiska tidningarna betecknar införandet av en ny, tidigare icke känd praxis och att nämnda tidningar alltså inte när de införde nämnda artikel, trodde sig bryta mot lag eller trotsa givna direktiv.

Den andra fällda artikeln var skriven av fransmannen André Marty och utgjorde en jämförelse med den svenska regeringens och den svenska överklassens handlingsätt mot de spanska flyktingarna och frivilliga på regeringssidan samt motsvarande handlingsätt visavi Rytiregeringen. Artikelns informationsbetydelse ligger i denna jämförelse ur internationell siktpunkt från den spanska frivilligrörelsens främste man av svensk utrikespolitik i tvenne jämförliga situationer. Även om vissa uttryck tillspetsats lär artikeln inte kunna rubriceras som en »fara för rikets säkerhet».

Beträffande den tredje artikeln »Det kallas frivilliga — men det är intervention», så befattar den sig med en *inre* företeelse — frivilligvärvningen — som enligt vår mening mycket allvarligt riskerar Sveriges fred och säkerhet. Som bekant har också föreställningar i denna fråga gjorts från utländsk makt. Denna verksamhet skadar påtagligen Sveriges förhållande till Sovjetunionen utan att nämnvärt hjälpa Rytiregeringen. Ty ingen kan väl på allvar hävda, att några tusen, kanske tio tusen frivilliga svenskar skulle kunna få en avgörande betydelse. Det borde under alla förhållanden vara en demokratisk rätt för de, som fruktar att dylika åtgärder leder landet ut i krig eller allvarligt försämrar dess utrikespolitiska läge, att få säga ut denna uppfattning i pressen och även göra detta på ett sätt, som uppmärksammas av folket för att därmed underlätta kampen mot krigsaktivisterna.

Även har ett åtal väckts i anledning av meddelanden om möten med finnar, vilka tagit ställning för Kuusinenregeringen. Dessa åtal har emellertid inte i Stockholm vunnit stöd hos de juryorgan som handlagt desamma. Det märkliga inträffade emellertid, att en artikel som i Stockholm friades för Ny Dag och Arbetartidningen fälldes i Luleå mot Norrskensflamman. Detta bestyrker intrycket av en viss godtycklighet.

Vi finner det principiellt i sin ordning, att pressen inte i denna allvarliga tid skall göra uttalanden som försvårar genomförandet av en neutralitetspolitik. Vi hävdar dock att de åtalade artiklarna inte heller kan hänföras till nämnda område. För att närmare illustrera vår mening om det nuvarande tillståndet tillåter vi oss citera ett uttalande av justitieministern i första kammaren under årets remissdebatt:

»Herr Sam Larsson uttryckte sin tillfredsställelse över att juryn i ett mål hade frikänt den tilltalande. (Tydligen avses Eskilstuna-Kuriren.) Det sammanhängde med att herr Sam Larsson intog den ståndpunkten, att regeringen visserligen skulle åtala kommunistiska tidningar men inga andra. Jäväl, men detta är en ståndpunkt som om den skulle tillämpas i hög grad skulle förbrylla juryn. Ty detta måste väl bli fallet, om man åtalade en kommunistisk tidning och den åtalade kunde anföra lika smädliga — eller värre — uttryck ur borgerliga eller socialdemokratiska tidningar och kunde ställa den frågan till juryn, hur i all världen den skulle kunna fälla i detta mål, när i andra fall yttrandefriheten varit mycket utsträckt. Beträffande det fall, i vilket herr Larsson glädde sig åt juryns friande utslag, vill jag bara nämna att

ur artikeln i fråga kan sammanställas en ordlista på smådeord i svenska språket, som börjar med 'avskum' och fortsätter med 'bedrägeri' och 'förljugenhet' och 'förräderi' o. s. v. hela alfabetet igenom — dessa ord riktade mot statscheferna i tvenne länder, som inte äro oss alltför avlägsna.»

Justitieministerns exempel skulle kunna mångfaldigas. Såväl det faktum, att denna trafik får ostört fortsätta, som att regeringens enda försök till beivran desavuerades av juryn, bekräftar vår uppfattning, att de som i dag ropar på åtgärder mot den kommunistiska pressen icke betraktar problemet från juridiska utgångspunkter utan från politiska. De, som vill bedriva den rakt motsatta politiken jämfört med den kommunistiska pressens, är mest högröstade i kraven om juridiska repressalier. Vi anser att regeringen fallit undan för dessa, att dess förslag icke kan försvaras från juridiska utgångspunkter, utan syftar till skärpt förföljelse mot en politisk riktning, som står i viss opposition mot regeringens politik.

De av regeringen föreslagna åtgärderna skulle med andra ord icke underlätta upprätthållande av vänskapliga och korrekta förhållanden till främmande makter. I stället kan med säkerhet antagas att ett bifall till regeringsförslaget skulle, såsom generaldirektör Örne framhållit, ställa regeringen under en mycket svår påtryckning från främmande maktens sida. Låt oss anföra ett exempel. Den engelska regeringen utger i Stockholm en tidning, som kallas »Nyheter från Storbritannien», en tidning som i Sverige på svenska språket propagerar för Englands ståndpunkter och intressen. Utan att ingå på det ur Sveriges synpunkt och med hänsyn till dess strävan att upprätthålla en neutral hållning diskutabla innehållet i nämnda tidning återger vi bara ur *Völkischer Beobachter* den 22 januari detta år en mening:

»Es handelt sich um ein ausgesprochen schlechtes Propagandablättchen, das eine üble Hetze gegen Deutschland zu betreiben versucht.»

Det är betecknande att regeringen inte finner det förkastligt att en tidning på detta sätt utgives av ett krigförande land i Sverige för hetsen mot ett annat krigförande land, ett förhållande som ovillkorligen måste framkalla svårigheter för landet. Tror regeringen att ett ingripande mot den kommunistiska pressen i enlighet med dess proposition skulle underlätta för densamma att gentemot andra länder hävda den svenska pressens rätt att kommentera förhållanden i dessa andra länder, så har den säkert misstagit sig.

Regeringens förslag är alldeles oavsett dess karaktär av en undantags- och klasslagstiftning därför ägnat att verkligen försämra förhållandena till främmande makter. Det är antidemokratiskt och godtyckligt. Det innebär raserandet av en hundratrettioårig svensk rättsprincip. Och detta förslag framlägges för att vinna ett kampmedel i regeringens händer mot den inre oppositionen mot dess politik. Detta försök att återvända till förhållanden som rådde under enväldet kan inte förlikas med demokratin och dess fastslagna rätt att i skrift framlägga sin mening även där denna står i strid mot den av regeringen och låt oss säga majoriteten hävdade uppfattningen.

Med denna motivering tillåta vi oss föreslå,

att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts proposition nr 57.

Stockholm i februari 1940.

H. Hagberg.

J. H. Brädefors.

Axel Nordström.

S. Rönn-Christiansson.
